

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СЕМЦОВ Володимир Михайлович

УДК 631.1.02

**КОНТРАКТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА
МІСЦЕВИХ ГРОМАД**

**08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Вінниця – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому національному технічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Мороз Олена Омелянівна,
Вінницький національний технічний університет,
завідувач кафедри підготовки менеджерів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Павлов Олександр Іванович,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
професор кафедри регіональної політики та публічного адміністрування

кандидат економічних наук, доцент
Кафлевська Світлана Геннадіївна,
Вінницький національний аграрний університет,
завідувач кафедри організації агробізнесу

Захист відбудеться "14" жовтня 2011 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.854.03 у Вінницькому національному аграрному університеті за адресою: 21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3 аудиторія 2220.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вінницького національного аграрного університету за адресою: 21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3.

Автореферат розісланий "13" вересня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради _____

Г.О. Пчелянська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Основною тенденцією на даний час у вітчизняному аграрному секторі залишається подальший розвиток ринкових відносин. Однак з огляду на існуючі проблеми галузі життєво необхідним завданням стає забезпечення ефективного використання обмежених ресурсів за умови збалансованого соціально-економічного розвитку аграрного соціуму. Такі пріоритети потребують постановки нових задач, концепцій і використання нових методів подолання всієї сукупності проблем.

За всієї різноманітності наукових підходів до вирішення соціально-економічних проблем сучасного аграрного сектору набувають актуальності, гостроти та невідкладності дослідження щодо ролі контрактів як ключового елементу ефективного функціонування аграрної економіки. З цих позицій контрактний підхід слід розглядати як перспективний і дієвий напрям вирішення існуючих проблем у вітчизняній аграрній економіці в соціально-економічному і суто технологічному плані, причому як на макро-, так і мікроекономічному рівні. Основними при цьому є завдання швидкої адаптації вітчизняних реалій до світового досвіду контрактного регулювання, насамперед щодо мінімізації трансакційних витрат учасників економічних відносин як передумови до максимізації загальної вартості та запобігання виникненню негативних наслідків організаційних конфліктів.

Проблемами контрактних відносин як одного з важливих інструментів забезпечення ефективного управління займалися такі зарубіжні науковці, як Дж. Акерлоф, А. Алчіан, О. Вільямсон, М. Деватріпонт, Г. Демсец, К. Ерроу, Р. Коуз, Ж.-Ж. Лафон, П. Мілгром, Дж. Робертс, Г. Саймон, М. Спенс, Дж. Стіглер, Дж. Стігліц, Ж. Тіроль, М. Харріс, О. Харт, Б. Холмстром та ін. На пострадянському просторі теорія та практика використання контрактів в економіці формувалася на основі наукових праць Г. Журавльової, Б. Корнейчука, В. Луця, О. Мороз, М. Одінцової, А. Олійника, О. Скоробогатова, В. Тамбовцева, М. Юдкевич та ін. Саме даними авторами обґрунтовано фундаментальні принципи контрактного підходу, де зроблено спробу врахувати вітчизняні реалії. Окремо слід відзначити роботи В. Дієсперова, С. Кафлевської, М. Маліка, О. Павлова, П. Саблука, В. Юрчишина та ін., що присвячені розв'язанню проблеми депресивності сільських територій, де означені перспективи законодавчо-нормативного регулювання. Разом з тим важливо відзначити, що відомі до останнього часу дослідження щодо пошуків шляхів ефективного використання контрактного регулювання в економіці мають здебільшого фрагментарний характер; практично не застосовується даний вид регулювання в аграрній економіці. Як у світі в цілому, так і в Україні потребують теоретичного та практичного вирішення принципи та методи використання контрактів в аграрному секторі, де, зокрема, актуалізується необхідність розробки та впровадження стимулюючих реляційних контрактів. Недостатньо висвітленими залишаються й механізми ефективного контролю виконання контрактів. Зазначене зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась відповідно до плану науково-дослідних робіт Вінницького національного технічного університету за темою "Теорія еволюційних процесів, стійкості та безпеки економічних систем" (номер державної реєстрації 0107U002093), яка виконувалась у 2007-2009 рр., де автором визначено теоретико-методологічні засади контрактів в економіці; за темою "Теорія ефективності сучасного підприємства на основі організаційних поведінкових моделей" (номер державної реєстрації 110U002162), термін виконання якої 2010-2012 рр., де автором розроблено принципи побудови реляційних стимулюючих контрактів в аграрному секторі, а також госпдогвірною темою "Розробка та впровадження нових управлінських технологій, які орієнтовані на підвищення ефективності діяльності підприємств" (номер державної реєстрації 0109U008965), яка виконувалась у 2009-2010 рр. в рамках якої автором обґрунтований механізм контрактного підходу в регулюванні діяльності підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних і методичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо ефективного використання контрактів в аграрному секторі економіки. Для реалізації поставленої мети в роботі вирішувался комплекс таких взаємопов'язаних задач:

- визначити сутність, значення та перспективи контрактного підходу в економіці та її аграрному секторі;
- виявити основні причини та ймовірні наслідки нерозвиненості контрактного регулювання у вітчизняному аграрному секторі економіки;
- ідентифікувати роль, стан, проблеми та перспективи контрактного регулювання, його впливу на ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств, у т. ч. з урахуванням особливостей підприємств корпоративного типу (агрохолдингів), ринкових відносин, стану сільських громад і т.д.;
- уточнити морфологію, принципи типології та структурної побудови контрактів як фактору зростання ефективності розвитку сільськогосподарських підприємств та сільських територій;
- розробити методичний підхід до оцінювання ефективності контрактного регулювання в аграрному секторі економіки;
- обґрунтувати підходи та розробити рекомендації щодо використання потенціалу реляційних стимулюючих контрактів в аграрному секторі.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення ефективності аграрної сфери на основі використання потенціалу контрактного регулювання.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методичні підходи до використання контрактного регулювання як фактору узгодження соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств та місцевих громад.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження стали теорії контрактів, інституціональних змін, державного регулювання економіки, агентських відносин, праці представників вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл. Під час написання роботи викорис-

товувалися такі основні методи та прийоми: *ретроспективного аналізу* (при аналізі існуючих теорій контрактів, державного регулювання та ін.); *монографічний* метод (при вивченні наукових праць з питань використання контрактного підходу в діяльності корпоративних сільськогосподарських підприємств, а також особливостей їх функціонування); *структурно-логічного узагальнення* (під час здійснення теоретичного узагальнення матеріалів роботи); *статистичних групувань і середніх величин* (при виявленні тенденцій основних соціально-економічних показників, що характеризували суть досліджуваної проблеми); *індукції, дедукції та системного аналізу* (при формулюванні загального алгоритму процесу досліджень та отриманих результатів); *експертно-аналітичний* метод (під час проведення експертних опитувань спеціалістів, вищого менеджменту та/або власників підприємств, державних службовців та ін.); *графічний* метод (використано для ілюстрації результатів структурно-логічних схем, явищ та процесів) та ін.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження стали Закони України, Укази Президента України, нормативні документи Верховної ради України та Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державного комітету статистики, Міністерства аграрної політики та продовольства України, дані Головного управління агропромислового розвитку Вінницької ОДА, Вінницького територіального управління Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної податкової адміністрації у Вінницькій області, вітчизняні та іноземні публікації з проблем контрактного регулювання економіки, статистичні дані та дані внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарських підприємств і місцевих громад – об'єктів дослідження, оперативна інформація інших органів державної влади, а також результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Основним науковим результатом стало обґрунтування та розробка теоретико-прикладних основ контрактного регулювання соціально-економічних відносин в АПК, зокрема, реляційних стимулюючих контрактів в аграрному секторі економіки, а також доведена їх соціально-економічна ефективність. Так,

вперше:

– розроблено методологічний підхід до аналізу ефективності сільського господарства, який передбачає логічно-аргументовану сукупність критеріїв та показників такого аналізу в рамках контрактного підходу, які можуть слугувати інформаційно-аналітичною базою для прийняття адекватних управлінських рішень у діяльності підприємств, а також сприяти більш ефективному регулюванню розвитку місцевих громад;

удосконалено:

– критерії оцінювання опортуністичних поведінкових моделей соціально-економічного змісту, в основу яких покладено ефект дисфункціональної ролі поширених до останнього часу контрактів; загалом це дозволяє як визначити недоліки існуючих контрактів, так і обґрунтувати загальні (для аграрного сектору економіки) і конкретні (для кожного конкретного об'єкту) шляхи їх вдосконалення;

– логічний алгоритм опису взаємозв'язку між категоріями і поняттями "контрактне регулювання", "державне регулювання", "соціально-економічна ефективність", "опортунізм", "ефективний розвиток сільських територій", де, на відміну від інших тлумачень, обґрунтовано взаємодоповнюючу роль контракту як фактору ефективності функціонування АПК;

– методичні засади типізації структури універсального контракту, який, на відміну від інших відомих підходів, передбачає принцип максимізації вартості та прогнозування можливих втрат і вигравів учасників контрактних відносин, що у свою чергу є основою мінімізації конфліктів в аграрному секторі економіки.

дістали подальшого розвитку:

– розробка моделі ефективності сільського господарства, де авторський варіант, на відміну від існуючих аналогів, передбачає ідентифікацію синергетичного соціально-економічного ефекту системного контрактного регулювання на основі взаємодії таких системних елементів, як виробничі, територіальні, культурні, правові та ін.

– теорія агентських відносин в рамках інституціонального підходу, що, на відміну від поширених тлумачень, ґрунтується на визначальній ролі морфології реляційних контрактів, зокрема їх регулятивних контролюючих норм, із визначенням – на основі теорії ігор – аналітичної та формалізованої моделі відповідного економічного ефекту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці пропозицій та рекомендацій, а саме: щодо використання контрактного підходу в аграрному секторі з метою досягнення балансу інтересів між учасниками корпоративних відносин (сільськогосподарських підприємств корпоративного типу, селян, місцевої влади, держави); щодо системного обґрунтування функцій регламентації, стимулювання, контролю в рамках реляційних контрактів у загальній моделі ефективності сільського господарства; щодо доведення дієвості даного фактору ефективності виробництва, соціально-культурного розвитку сільського соціуму, забезпечення макроекономічного зростання тощо. Розроблені принципи стимулюючої ролі контрактів розглядалися автором як методологічна основа побудови механізмів запобігання опортуністичним моделям поведінки, зокрема протидії мінімізації податкових зобов'язань, банкрутству (стратегічному дефолту) в АПК, мінімізації трансакційних витрат, максимізації додаткової вартості. Обґрунтовані автором принципи, роль та значення взаємних імпліцитних контрактів між власниками (вищим менеджментом) корпоративних структур, а також державними органами влади та місцевими громадами в аграрному секторі економіки доведені до рівня практичних рекомендацій, адаптованих до широкого впровадження. Результати дисертаційного дослідження впровадженні в сільськогосподарське виробництво: СТОВ "Матейківінвестагро" (довідка № 15 від 11.01.2011 р.), ФГ "Дар'я і Я" (довідка № 49/01 від 18.01.2011 р.) Барського району Вінницької області, ТОВ "Платани" (довідка № 28 від 03.03.2011 р.) Жмеринського району Вінницької області. Окремі положення дисертаційної роботи використані в роботі Регіонального відділення Фонду Державного майна України по Вінни-

цькій області (довідка № 321/01-4-28 від 21.02.2011 р.), Барської МДПІ (довідка № 578/03-46 від 02.03.2011 р.), Головного управління економіки Вінницької ОДА (довідка № 395/03 від 17.02.2011 р.), Управління Пенсійного фонду України у Жмеринському районі Вінницької області (довідка № 503/06-38/09 від 02.02.2011 р.), а також у роботі Гаївської (довідка № 26 від 09.02.2011 р.), Войнашівської (довідка № 2-10-29 від 01.02.2011 р.) сільських рад Барського району Вінницької області, Крикливецької сільської ради (довідка № 65 від 18.02.2011 р.) Крижопільського району Вінницької області. Основні теоретичні положення та результати дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Вінницького національного технічного університету (довідка від 16.02.2011 р.) та Вінницького інституту економіки Тернопільського національного економічного університету (довідка № 048 від 02.03.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною роботою автора і результатом самостійного наукового дослідження, виконаного відповідно до поставленої мети і завдань. З опублікованих наукових статей, написаних у співавторстві, у дисертації використані лише ті положення, які є особистим здобутком автора. До таких здобутків слід зарахувати уточнення визначення поняття "контракт"; визначення ролі стимулюючих реляційних контрактів у регулюванні соціально-економічного розвитку місцевих громад; уточнення типологізації контрактів в економіці; принципи побудови контрактів з позицій збалансування функцій управління, у т. ч. щодо реляційного стимулюючого контракту; обґрунтування принципової ролі контрактів у формуванні сільськогосподарських підприємств кластерного типу в АПК; аналіз впливу опортунізму в системі контрактних відносин на розвиток місцевих громад; пропозиції автора, сформовані на основі теорії ігор щодо побудови контрактної стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств та місцевих громад.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження, що викладені в дисертаційній роботі, доповідались і одержали схвалення на таких міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях: "Теорія та практика ринкових перетворень: економічний та соціальний контекст" (м. Вінниця, 2008 р.), "Економічна безпека сучасного підприємства" (м. Вінниця, 2008 р.), "Розвиток наукових досліджень 2008" (м. Полтава, 2008 р.), "Трансформаційні реформи та антикризовий потенціал економіки в постсоціалістичних країнах" (м. Вінниця, 2009 р.), "Особливості реформування економіки України в умовах глобальної економічної кризи" (м. Вінниця, 2009 р.), "Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин" (м. Умань, 2009 р.), "Місце та роль України в глобалізованому світі: економічні, політичні, культурні аспекти" (м. Вінниця, 2009 р.), "Розвиток агробізнесу в Україні: проблеми, пріоритети, перспективи" (м. Житомир, 2010 р.), "Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах економічної нестабільності" (м. Вінниця, 2010 р.), "Зрівноважений розвиток регіонів в умовах глобалізації" (м. Житомир, 2010 р.), "Перспективи розвитку економіки України: тео-

рія, методологія, практика" (м. Луцьк, 2010 р.), "Теорія та практика сучасного підприємства в контексті парадигми економічної безпеки" (м. Вінниця, 2010 р.).

Публікації. За основними результатами дисертаційного дослідження опубліковано 25 наукових праць загальним обсягом 16,1 друк. арк. (з них особисто автором – 13,7 друк. арк.), у т. ч. 12 статей у наукових фахових виданнях (загальним обсягом 6,2 друк. арк., де частка автора – 4,9 друк. арк.).

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг дисертаційної роботи становить 194 сторінки. Список використаних джерел налічує 239 найменувань і викладений на 25 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки комп'ютерного тексту, робота містить 52 рисунки на 47 сторінках, 22 таблиці на 24 сторінках, 5 додатків на 14 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі **"Теоретико-методологічні основи контрактного регулювання в аграрній економіці"** досліджено сутність, роль, проблеми та перспективи використання контрактного підходу в аграрній економіці як інструменту регулювання економіки. У контексті сучасних економічних досліджень доведено переваги використання контрактного підходу щодо інших видів і форм регуляцій.

Нині, в умовах загострення соціально-економічної ситуації в Україні, особливого значення набувають дослідження ролі контрактів як фактору мінімізації виникнення конфліктів. Сутність зазначеного обумовлена тим, що саме контракти містять у собі приховані резерви, які можна використати для максимізації загальної вартості, а також прискорення соціально-економічного розвитку держави, регіонів, підприємств. Натомість сучасний стан контрактації соціально-економічних відносин у сільському господарстві України породжує більшою мірою нові проблеми його функціонування.

Аналіз еволюції економічної теорії контрактів показав, що серед науковців немає єдності щодо чіткого визначення сутності категорії "контракт", а це, у свою чергу, породжує виникнення неоднозначних думок та тверджень з приводу методології досліджень даної дефініції. Враховуючи етимологію, багатозначність та міждисциплінарність даного поняття, під категорією "контракт" запропоновано розуміти угоду між двома та більше фізичними та/або юридичними особами (сторонами), у якій визначаються система дій та механізм відповідальності в разі невиконання зобов'язань, які виникли в результаті укладання даної угоди.

Найбільшим недоліком більшості сучасних наукових робіт є те, що типологія контрактів у них має абстрактно схоластичні та тенденційні ознаки, які є суттєво віддалені від практики укладання реальних контрактів. Саме тому запропоновано та обґрунтовано уточнений варіант типології контрактів

та визначено переваги використання реляційних контрактів в економіці над іншими типами контрактів за рахунок наявності неформальних умов. Серед інших недоліків типологізації слід відзначити відсутність адекватного, і, що є більш важливим, легітимного визначення поняття "реляційний контракт". У роботі описано вплив систем права на формування основ контрактації, на підставі якого запропоновано власне визначення поняття "реляційний контракт". Так, реляційний контракт – це письмова угода (правочин) між двома та більше фізичними та/або юридичними особами, яка спрямована на зміну прав та обов'язків (набуття та/або позбавлення) сторін. При цьому обов'язковою умовою даної угоди є наявність можливості перманентного узгодження інтересів сторін впродовж дії угоди, у т. ч. шляхом використання некодифікованих (недокументованих, імпліцитних) механізмів, які, як правило, не стосуються зміни загальних положень контракту (головної мети, задач, механізму вирішення конфлікту).

Реляційний контракт в якості інструменту системи управління повинен розглядатися з точки зору розподілу функціонального управління на експліцитні та імпліцитні функції. При цьому саме забезпечення "балансу функцій" реляційного контракту і є базовим компонентом ефективної реалізації контракту. Під "балансом функцій" контракту запропоновано розглядати систему взаємозалежності та співвідношення між експліцитними та імпліцитними елементами, які можуть змінюватися впродовж дії контракту.

З метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки обґрунтовано ряд обов'язкових принципів контрактації, направлених на забезпечення зважених компромісів інтересів між основними учасниками контрактних відносин (рис. 1).

Відповідно потенціал державного регулювання слід розглядати як сукупність заходів, направлених на задоволення як суспільних, так і приватних інтересів, значний зміст яких складає саме фактор умов контрактації відносин. Перспективи використання контрактного регулювання полягають у побудові економічних відносин на основі універсального реляційного контракту, тому що саме реляційні контракти як інструмент регуляції відрізняє здатність гармонічно поєднати в собі адміністративний та економічний вплив на агентів ринку.

У другому розділі "**Сучасний стан, проблеми та потенціал контрактного підходу при ідентифікації ефективності аграрного сектора економіки України**" проаналізовано передумови, стан, тенденції, динаміку та окремі наслідки розвитку сучасного сільськогосподарського виробництва; зазначене розглядалося через можливості використовувати контрактний підхід не лише як засіб, що здатний збільшити бюджетні надходження на сільських територіях, але й бути інструментом ліквідації безініціативності, байдужості та змов окремих представників місцевої влади з власниками або/та вищим менеджментом сільськогосподарських підприємств.

Рис. 1. Принципи контрактного вдосконалення соціально-економічних відносин у сучасному аграрному секторі України

Ринкові реформи в сільському господарстві України продовжують супроводжуватися активними реорганізаціями форм господарської діяльності, перерозподілом структури володіння активів галузі. Результатом цього стало формування високого рівня конфліктності у вітчизняному аграрному соціумі. Контракти різних форм нині активно використовуються власниками та/або вищим менеджментом при створенні інтегрованих сільськогосподарських підприємств шляхом "системи участі". Звідси обґрунтована необхідність переосмислення загальної ідеології державного регулювання в АПК, де запропо-

новано активізувати процеси покращення інфраструктури сіл за рахунок посилення соціальних функцій сільськогосподарських підприємств корпоративного типу. При цьому саме діяльність, ефективність функціонування агрокорпорацій повинна розглядатися як основне перспективне джерело фінансових та ресурсних інвестицій в економічний та соціальний розвиток сільських громад. Водночас всі бюджетоутворюючі підприємства повинні знаходитися під жорстким державним контролем, який повинен базуватися на відповідному моніторингу за станом та соціально-виробничими функціями сучасного вітчизняного аграрного бізнесу.

Встановлено принципові зміни у структурі сільськогосподарського виробництва Вінницької області. В табл. 1 представлено дані, які відображають динаміку витрат праці у сільськогосподарському виробництві області за період реформування.

Таблиця 1

**Витрати праці при виробництві
сільськогосподарської продукції у Вінницькій області
(з використанням показників трудоемності виробництва продукції,
наведених у довідниковій та науковій літературі)**

Основні види с.-г. продукції	Витрати праці, тис. люд.-год.	
	1990 р.	2010 р.
Зернові	33814-36888	34225-37336
Соняшник	789-860	3022-3297
Цукровий буряк	40237-51738	17196-22109
Картопля	24660-28948	36345-42666
Овочі	10005-14531	13058-18965
Плодоягідні	12023-12985	9462-10219
Виноград	192-202	196-207
М'ясо (жива вага)	143828-157860	39319-43155
Молоко	102152-108537	66888-71069
Всього	367700-412549	219711-249023

Структура та обсяги сільськогосподарського виробництва на даний час обумовили розрахункове зменшення витрат праці від рівня 1990 р. приблизно на 40%. Таке зменшення безумовно безпосередньо вплинуло на ринок праці на селі, адже навіть за такими приблизними оцінками потреба у трудових ресурсах зменшилася катастрофічно. В основі такої динаміки полягали насамперед не стільки кількісні виміри обсягів виробництва (зменшення якого склало близько 28%), скільки зміни щодо пропорцій між галузями аграрного виробництва. Так, сучасне сільськогосподарське виробництво відрізняє насамперед зменшення виробництва тваринницької продукції (м'яса – на 73%, молока – на 34%), цукрових буряків (на 57%). Звідси основною стала тенденція згортання трудомістких галузей щодо ринку праці безпосередньо на селі. З огляду на зазначене на основі аналізу доходності сільського господарства загалом та попиту у витратах праці обґрунтовано доцільність надання місцевим громадам можливості укладати контракти реляційного типу з сільськогосподарськими підприємствами.

Обґрунтовано економічний механізм того, що контрактний підхід може і повинен бути дієвою складовою частиною системи державного регулювання економіки. Адекватне використання контрактів в економіці дозволить більш чітко формувати задачі агентам ринку, а також враховувати ряд важливих факторів (територіальні особливості, реальні можливості підприємства та ін.). При цьому лише державна влада може на достатньо високому рівні забезпечити використання контрактного підходу. Однак нині саме дисфункціональна діяльність органів державної влади і є основним бар'єром на шляху запровадження контрактного підходу в аграрному секторі економіки.

У третьому розділі **"Шляхи забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств та місцевих громад за умов використання контрактів"** обґрунтовано стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств та місцевих громад на основі використання реляційних стимулюючих контрактів, а також контрактно-регулятивні основи потенціалу розвитку кластерної організації в аграрному секторі економіки; визначено універсальний механізм опортунізму в системі контрактних відносин та шляхи його подолання.

Встановлено, що кластерний тип аграрного бізнесу, який виявився в останні роки найбільш характерним для вітчизняних агрохолдингів, характеризувався значними дисфункціями як суто економічного, так і соціального змісту. Такі дисфункції мають місце насамперед у відносинах між агрохолдингами і місцевими сільськими громадами, де діяльність останніх внаслідок такої ситуації характеризується значними й усталеними втратами.

Основні тенденції розвитку вітчизняного сільського господарства в останні роки свідчать про поширення моделі опортуністичної поведінки з боку ключових гравців ринку, наділених реальною економічною владою. Механізм такої опортуністичної поведінки ґрунтується насамперед на недосконалих контрактних відносинах, що в сукупності має за наслідок цілу множину негативних соціально-економічних ефектів: зниження якості життя селян, руйнацію інфраструктури сільських населених пунктів, обмеження виробничих функцій і т. д. Визначено основні мотиви опортуністичної поведінки між провідними стейкхолдерами в аграрному секторі (рис. 2).

На основі теорії ігор доведено переваги використання контрактного підходу як основної складової складної системи стимулювання, яка здатна значною мірою подолати опортунізм в аграрному секторі. Зокрема найвищого рівня добробуту сільського соціуму України буде досягнуто за умови, коли державна влада вибирає стратегію надання місцевій владі права формувати фінансові ресурси (заклювати контракти на відповідних територіях), місцева влада висуває вимоги (передбачені в контракті) до підприємства, підприємство вибирає стратегію соціально-орієнтованого і водночас економічно ефективного розвитку. Саме ця ситуація є для вітчизняної економіки ефективною рівновагою Неша для узгодження інтересів державної влади, місцевої громади та підприємства. Розроблено сценарії взаємодії між основними учасниками контрактних відносин в аграрному секторі за співвідношенням "виграші"

- "втрати". Аналіз результатів показав потенційні переваги контрактного підходу над нині діючою системою регулювання аграрного сектору.

**Мотиви опортуністичної поведінки
(реальна модель)**

1 – деструктивна політика стосовно влади центрального рівня;

2 – поведінка усунення від вирішення соціально-економічних проблем села;

3 – поведінка усунення від активної політики протекціонізму стосовно вітчизняного аграрного бізнесу;

4 – поведінка ухилення від сплати податків, у т.ч. у законний спосіб ("мінімізація");

5 – негативна корпоративна культура щодо бізнесу;

6 – поведінка ухилення від сплати податків, у т.ч. у законний спосіб ("мінімізація"), а також ухилення від соціальних функцій стосовно місцевих громад.

**Мотиви при реалізації реляційного стимулюючого контракту
(ідеальна модель)**

1 – соціально-економічна стабільність розвитку сільських громад;

2 – участь у соціально-економічному розвитку сільських територій, належне формування місцевих бюджетів (правовий, екологічний захист селян і місцевої влади);

3 – сприятливе законодавче забезпечення, відсутність політичних дисфункцій та захист вітчизняного виробництва;

4 – високий рівень податкових відрахувань, сприяння соціально-економічному розвитку сільських територій;

5 – забезпечення створення максимально сприятливих умов господарювання на селі ("моральна" підтримка);

6 – забезпечення соціально-економічного розвитку сіл (створення робочих місць, високий рівень заробітної плати і відрахувань до місцевих бюджетів, розвиток інфраструктури, забезпечення екологічності виробництва).

Рис. 2. Мотиви поведінки в системі контрактних відносин "державна влада – місцева влада – сільськогосподарське підприємство"

На рис. 3 наведено сценарні стратегії взаємодії у тріаді "державна влада – місцева влада – бізнес".

	Державна влада	Місцева влада	Бізнес
Наявна стратегія	Виграші 1) посилення ролі центру (державної влади) з відповідних трансакційних витрат, у т.ч. обумовлених опортуністичною поведінкою влади.	Виграші –	Виграші 1) уникнення додаткових втрат у вигляді соціальних функцій щодо місцевих громад.
	Втрати 1) обмеження ВВП; 2) поширення бідності; 3) деструктивна соціально-політична конфліктність.	Втрати 1) погіршення якості життя і поширення бідності; 2) занепад інфраструктури громад; 3) деструктивна соціальна конфліктність на місцях.	Втрати 1) обмеження зростання; 2) підвищені трансакційні витрати; 3) обмеження у збільшенні прибутковості бізнесу.
Стратегія "зростання виграшів"	Виграші 1) зростання ВВП; 2) соціально-політична стабілізація.	Виграші 1) розвиток інфраструктури; 2) зменшення соціальної конфліктності на місцях; 3) зростання якості життя.	Виграші 1) покращення умов для ведення бізнесу; 2) зростання можливості бізнесу і його прибутковості.
	Втрати 1) можливе посилення автономних тенденцій; 2) зменшення ролі трансакційних доходів.	Втрати 1) посилення відповідальності перед бізнесом та державною владою.	Втрати 1) збільшення соціальних функцій.

Рис. 3. Сценарні стратегії взаємодії

Показано, що існуючий в Україні інститут місцевої влади знаходиться, фактично, поза межами економіки. Однак, будучи екстерналією, цей інститут повинен бути залучений до економічних процесів у країні як фактор ефективності останніх. Звідси запропоновано механізми формування ієрархії економічних інститутів держави, місцевої влади та бізнесу.

Загалом же принципи контрактації з достатньою соціально-економічною ефективністю можуть бути використані при регулюванні організаційних конфліктів у процесі формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств; при визначенні основних пріоритетів стратегії стійкого соціально-економічного розвитку аграрного сектору та територіальних громад; в процесі забезпечення належного адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів), а також з метою мінімізації корупційних ризиків при побудові взаємовідносин між агентами ринку та особами, уповноваже-

ними на виконання функцій держави. Економічний механізм ефективності використання контрактного підходу як інструменту законодавчого регулювання відносин між місцевими сільськими громадами і аграрним бізнесом передбачає такі аспекти: 1) регламентацію отримання пільг для аграрного бізнесу (у будь-яких відомих формах, насамперед ФСП і т.д.) лише за умов отримання принципової згоди на це місцевої громади, земля якої орендується/використовується; 2) отримання пільг для аграрного бізнесу лише за умови створення додаткових робочих місць для місцевої громади.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі виконано наукове завдання – розроблено теоретичні та методичні підходи щодо використання контрактів в аграрному секторі економіки. До основних висновків та пропозицій слід віднести такі:

1. Контракт є складним багатоплановим, у першу чергу економіко-правовим та соціальним явищем, яке є базисом побудови відносин між агентами ринку. Соціально-економічний зміст категорії "контракт" обумовлений ефектом угоди між двома та більше фізичними та/або юридичними особами (сторонами), у якій визначаються система дій (або бездіяльність) та механізм відповідальності в разі невиконання зобов'язань, які виникли в результаті заключення даної угоди. При цьому соціально-економічна роль контракту як інструменту управління в АПК обумовлена перевагами реляційного типу контракту, де реляційний стимулюючий контракт має визначальну роль як провідний елемент регулювання, у т.ч. в контексті можливості забезпечення розвитку сільських територій.

2. Поняття "реляційний контракт" слід тлумачити як формалізовану угоду (правочин) між двома та більше фізичними та/або юридичними особами, яка спрямована на зміну прав та обов'язків (набуття та/або позбавлення) сторін. При цьому обов'язковою умовою даної угоди є наявність можливості перманентного узгодження інтересів сторін впродовж дії угоди, у т.ч. шляхом використання некодифікованих (недокументованих, імпліцитних) механізмів, які, як правило, не стосуються зміни загальних положень контракту (головної мети, задач, механізму вирішення конфлікту). Ефект оптимізації відносин між сторонами саме на основі цього виду контрактів обумовлений не лише економією державних коштів (які витрачаються на суди з агентами ринку, додаткові перевірки діяльності суб'єктів господарювання та ін.), але й сприянням створення ефекту синергії (максимізації вартості).

3. Дослідження сучасного стану аграрного сектору, який все більше має холдингові ознаки організації, дає підстави стверджувати, що соціально-економічний стан сільських громад у цілому погіршується. Основним негативним фактором діяльності агрохолдингів є відсутність орієнтації на соціально-економічний розвиток сіл, що виявляється в мінімізації сплати податків до бюджетів різного рівня з одночасним отриманням прямої (фінансової) та непрямой (пільгове законодавство) допомоги від органів влади. Помітна і інша тенденція: власники (вищий менеджмент) агрохолдингів мають пряме або безпосереднє відношення до органів влади.

4. Запровадження кластерних форм організації аграрного сектору економіки без попереднього створення законодавчої бази і заходів контролю супроводжується цілою низкою негативних у соціально-економічному аспекті наслідків: загострення питання безробіття на селі, "мінімізація" податків з боку аграрного бізнесу, руйнування інфраструктури сільських територій. Наявність серйозних недоліків, пов'язаних з діяльністю кластерів, потребує дієвого державного регулювання, одним з ефективних інструментів якого має стати контрактний підхід.

5. Діючий в Україні механізм розподілу державних фінансових ресурсів має суттєві недоліки: 1) призводить до додаткових транзакційних витрат; 2) формує безініціативну місцеву владу, наслідком чого є відсутність достатньої мотивації у місцевій владі для стимулювання розвитку бізнесу; 3) створює передумови до поширення корупційних моделей поведінки. Звідси основною гальмівною детермінантою соціально-економічного розвитку сільських територій є опортуністична поведінка основних учасників відносин в аграрному секторі. Запропоновано використовувати реляційні стимулюючі контракти як базовий інструмент у боротьбі з опортунізмом в аграрному секторі.

6. Базова теоретико-ігрова модель у вигляді динамічної гри, яка описує узгодження інтересів державної влади, місцевої громади та окремого підприємства, дозволила знайти оптимальні умови узгодження. Такими є умови, коли державна влада вибирає стратегію надання місцевій владі ширших прав щодо стягнення податків, місцева влада висуває вимоги до підприємства, підприємство вибирає стратегію зростання та збільшення водночас своїх виробничих і соціальних функцій.

7. Контрактна модель стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств та місцевих громад дає можливість узгоджувати інтереси основних учасників та забезпечує формування якісно нових, більш сприятливих взаємовідносин між ними. Доведена економічна виправданість рекомендацій щодо використання потенціалу контрактного підходу на об'єктах дослідження шляхом досягнення істотного ефекту максимізації додаткової вартості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Мороз О. О. Контракти в аграрній економіці: реальність і перспективи : монографія / О. О. Мороз, В. М. Семцов. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 188 с. *(Автором проведено системне теоретико-прикладне дослідження ролі та значення контрактів в аграрній економіці).*

У наукових фахових виданнях:

2. Семцов В. М. Інтеграційна динаміка підприємств у сучасному аграрному секторі України / О. В. Мороз, В. М. Семцов, Л. П. Руда // Соціально-

економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція (зб. наук. праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2009. – Вип. 2 (76). – С. 116-126. *(Автором досліджено стан та тенденції трансформації сільськогосподарських підприємств, а також визначено проблеми сучасного регулювання в аграрному секторі).*

3. Семцов В. М. Деякі аспекти трансформаційних процесів в аграрному секторі України / О. О. Мороз, В. М. Семцов, О. С. Штанько // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 85. – Харків: ХНТУСГ. – 2009. – С. 28-35. *(Автором досліджено вплив сучасних сільськогосподарських підприємств на розвиток місцевих громад).*

4. Семцов В. М. Державна допомога сільськогосподарським підприємствам: реальний стан та шляхи удосконалення / О. О. Мороз, В. М. Семцов // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – Хмельницький. – 2009. – №5. – Т.2 (136) – С. 255-258. *(Автором проведено аналіз розподілу державної допомоги та визначено напрями удосконалення використання державних фінансових ресурсів).*

5. Семцов В. М. Проблеми ефективності державної допомоги сільськогосподарським підприємствам / О. О. Мороз, В. М. Семцов // Зб. наук. праць Подільського державного аграрно-технічного університету / За ред. М.І. Бахмата. – Кам'янець-Подільський. – 2009. Вип. 17, Т.3 – С. 107-110. *(Автором обґрунтована необхідність розробки системи контрактного регулювання процесів отримання та використання державної допомоги сільськогосподарськими підприємствами).*

6. Семцов В.М. Нові типи сільськогосподарських підприємств та їх вплив на розвиток аграрного сектора регіону / О. О. Мороз, В. М. Семцов // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. – 2010. – Вип. 6, Т. 2. – С. 262-270. *(Автором проведено аналіз організаційної побудови сільськогосподарських підприємств нового типу та виявлено основні проблеми державного регулювання їх діяльності).*

7. Семцов В. М. Діяльність інтегрованих сільськогосподарських підприємств / О. О. Мороз, В. М. Семцов // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 96-103. *(Автором обґрунтована необхідність удосконалення контрактного механізму регулювання діяльності інтегрованих сільськогосподарських підприємств).*

8. Семцов В. М. Теоретико-прикладне трактування ролі фактора кластерної організації в аграрному секторі України / В. М. Семцов // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 166-172. *(Автором проаналізована кластерна організація аграрного сектору економіки а також визначено роль контрактів в системі регулювання).*

9. Семцов В. М. Роль фактору кластерної організації в аграрному секторі України / О. В. Мороз, В. М. Семцов // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2010 – №3 (27). – С. 82-88. *(Автором визначено роль контрак-*

тів у функціонуванні кластерів в аграрному секторі, а також запропоновано використовувати контрактний підхід як інструмент регулювання).

10. Семцов В. М. Проблеми розподілу фінансових ресурсів та розвитку сільських територій / В. М. Семцов // Зб. наук. праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки. – 2010. – Випуск 5, том 2. – С. 164-168. *(Автором досліджено вплив існуючого розподілу фінансових ресурсів на розвиток місцевих громад, а також обґрунтовано переваги використання реляційних стимулюючих контрактів).*

11. Семцов В. М. Вплив розподілу фінансових ресурсів на розвиток сільських громад / О. В. Мороз, В. М. Семцов // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 37-45. *(Автором визначено конфлікт інтересів у системі розподілу державних фінансових ресурсів та проаналізована роль контрактного регулювання при цьому).*

12. Семцов В. М. Методичні підходи до типології контрактів в економіці / В. М. Семцов // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2010. – №6. – С. 23-25. *(Автором досліджена типологія контрактів, а також обґрунтована необхідність розробки реляційних контрактів в економіці).*

13. Семцов В. М. Контрактно-регулятивні основи потенціалу розвитку кластерної організації АПК / О. В. Мороз, В. М. Семцов, І. О. Мороз // Зб. наук. праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки – 2011. – Випуск 1. – С. 188-197. *(Автором визначено потенціал використання контрактів в аграрному секторі та проаналізовано їх вплив на розвиток місцевих громад).*

В інших наукових виданнях:

14. Семцов В. М. Сучасний стан та проблеми корпоративного управління в Україні / В. М. Семцов // Зб. матеріал. Всеукр. наук.-практ. конф. ["Теорія та практика ринкових перетворень: економічний та соціальний контекст"], (Вінниця, 20-22 березня 2008 р.). – Вінниця: ВІЕ ТНЕУ, 2008. – Т.2 – С. 211-215.

15. Семцов В. М. Удосконалення корпоративного управління в умовах ринкових трансформацій / В. М. Семцов // Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. ["Економічна безпека сучасного підприємства"], (Вінниця, 23-24 травня 2008 р.) – Вінниця: "УНІВЕРСУМ-Вінниця", 2008. – С. 280-283.

16. Семцов В. М. Роль вищого менеджменту у формуванні ефективної моделі корпоративного управління в Україні / В. М. Семцов // Матеріали четвертої міжнар. наук.-практ. конф. ["Розвиток наукових досліджень 2008"], (Полтава, 24-26 листопада 2008 р.). – Полтава: Вид-во "Інтер Графіка", 2008. – Т.15. – С. 29-32.

17. Семцов В. М. Трансформаційні процеси в аграрному секторі України / В. М. Семцов // Зб. наук. праць першої міжнар. наук.-практ. конф. ["Трансформаційні реформи та антикризовий потенціал економіки в постсоціалістичних країнах"], (Вінниця, 23-24 квітня 2009 р.). – Вінниця: Вінницький кооперативний інститут, 2009. – С. 139-142.

18. Семцов В. М. Особливості реформування сільськогосподарських підприємств України / В. М. Семцов // Зб. матеріал. Всеукр. наук.-практ. семінару ["Особливості реформування економіки України в умовах глобальної економічної кризи"], (Вінниця, 23 квітня 2009 р.). – Вінниця: ВІЕ ТНЕУ, 2009. – С. 124-126.

19. Семцов В. М. Розвиток сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових відносин / В.М. Семцов // Матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. ["Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин"], (Умань, 5-6 червня 2009 р.) (Частина II). – Умань: Видавець "Сочінський", 2009. – С. 126-127.

20. Семцов В. М. Інтегровані формування в АПК Вінницької області / О. О. Мороз, В. М. Семцов // Зб. матеріал. міжнар. наук.-практ. конф. ["Місце та роль України в глобалізованому світі: економічні, політичні, культурні аспекти"], (Вінниця, 11-12 грудня 2009 р.). – Вінниця: ВІЕ ТНЕУ, 2009. – С. 142-145. *(Автором проаналізовано особливості господарювання інтегрованих формувань, а також визначено їх вплив на розвиток сільських територій).*

21. Семцов В. М. Контрактний підхід як елемент державного регулювання економіки / В. М. Семцов // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. ["Розвиток агробізнесу в Україні: проблеми, пріоритети, перспективи"], (Житомир, 25-27 березня 2010 р.). – Житомир: Вд-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 121-125.

22. Семцов В. М. Кластери та потенціал контрактів в економіці / В. М. Семцов // Зб. матеріал. Всеукр. наук.-практ. конф. ["Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах економічної нестабільності"], (Вінниця, 14 квітня 2010 р.). – Вінниця: Крок, 2010. – С. 23-27.

23. Семцов В. М. Контракти: роль та значення в аграрному секторі економіки України / В. М. Семцов // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. ["Зрівноважений розвиток регіонів в умовах глобалізації"], (Житомир, 15-17 квітня 2010 р.). – Житомир: ПП "Рута", 2010. – С. 138-143.

24. Семцов В. М. Перспективи контрактного підходу у вирішенні соціально-економічних проблем на вітчизняних підприємствах / В. М. Семцов, І. В. Шашко // Матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. ["Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика"] (Луцьк, 26-27 травня 2010 р.) / відп. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 188-189. *(Автором визначено потенціал використання контрактів між сільськогосподарськими підприємствами та місцевими громадами).*

25. Семцов В. М. До питання типології контрактів в економіці / В. М. Семцов // Матеріали VI регіон. наук.-практ. конф. ["Теорія та практика сучасного підприємства в контексті парадигми економічної безпеки"], (Вінниця, 27-28 травня 2010 р.). – Вінниця: ВНТУ, 2010. – С. 143-151.

АНОТАЦІЯ

Семцов В.М. Контрактне регулювання розвитку сільськогосподарських підприємств та місцевих громад. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Вінницький національний аграрний університет, Вінниця, 2011.

Дисертація присвячена розробці теоретичних та методичних підходів до використання контрактного підходу в економіці, зокрема, у системі регулювання соціально-економічних відносин між сільськогосподарськими підприємствами та місцевими громадами. У роботі здійснено комплексне, системне теоретико-прикладне дослідження ролі контрактів в економіці. Визначено сутність, проблеми та потенціал використання контрактного підходу в економіці. На конкретних прикладах показана роль контрактного підходу в системі регулювання аграрного сектору економіки України. Обґрунтована необхідність запровадження контрактного підходу з метою забезпечення ефективного та стійкого соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств та місцевих громад. Розроблено та запропоновано принципи стимулюючої ролі контрактного підходу як основа побудови механізмів запобігання опортунізму між основними учасниками в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: аграрний сектор, управління, контрактний підхід, ефективність, опортунізм, сільськогосподарське підприємство, регулювання, місцева громада.

АННОТАЦИЯ

Семцов В.М. Контрактное регулирование развития сельскохозяйственных предприятий и местных громад. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Винницкий национальный аграрный университет, Винница, 2011.

Диссертация посвящена разработке теоретических и методических основ использования контрактного подхода в экономике, в частности в системе регулирования социально-экономических отношений между сельскохозяйственными предприятиями и местными громадами. В работе осуществлено комплексное теоретико-прикладное исследование роли контрактов в экономике. Определены сущность, проблемы и потенциал использования контрактного регулирования.

В работе идентифицирована роль, состояние, проблемы и перспективы влияния контрактов на эффективность развития аграрных предприятий и сельских территорий.

Исследованы морфология, принципы типизации и структурного построения контрактов как фактора экономической эффективности сельскохозяйственного производства.

Обоснованы подходы и разработаны рекомендации относительно использования потенциала реляционных стимулирующих контрактов в аграрном секторе экономики. В работе рассмотрены принципы и значение взаимных имплицитных контрактов между собственниками (высшим менеджментом) агрохолдингов и государственными органами власти.

Описан универсальный механизм оппортунизма в системе контрактных отношений современного аграрного сектора.

Изложены контрактно-регулятивные основы потенциала развития кластерной организации в сельском хозяйстве. Обосновано, что внедрение кластерных форм организации аграрного сектора экономики без предварительного создания соответствующего законодательства и механизмов контроля сопровождается рядом негативных в социально-экономическом аспекте последствий: увеличение безработицы в сельской местности, "минимизации" налогов со стороны аграрного бизнеса, разрушения инфраструктуры сельских территорий и т. д.

В диссертации определены направления и методы государственного контроля над деятельностью бюджетобразующих сельскохозяйственных предприятий.

Показано, что действующая в Украине система организации сбора и перераспределения налогов является неэффективной по следующим причинам: 1) возникают дополнительные транзакционные издержки, связанные с перераспределением государственных финансовых ресурсов между уровнями бюджетной системы; 2) такая система распределения финансовых ресурсов создает дополнительные условия для коррупции на уровне государственного управления; 3) местная власть (сельские советы) остается фактически вне финансовых источников, которые могли бы быть привлечены для удовлетворения потребностей местных громад.

Построена базовая теоретико-игровая модель в виде динамической игры, которая описывает согласование интересов государственной власти, местной громады и предприятия. Найдены условия, при которых равновесие Нэша будет таким: государственная власть выбирает и реализовывает стратегию предоставить местной власти права относительно налогов, местная власть выдвигает требования к предприятиям относительно их социальных функций, в свою очередь, предприятия выбирают стратегию функционировать по траектории роста и расширения одновременно своих производственных и социальных функций.

На конкретных примерах показана роль контрактного подхода в системе регулирования аграрного сектора экономики Украины. Обоснована необходимость внедрения контрактного регулирования с целью обеспечения эффективного и устойчивого социально-экономического развития сельскохозяйственных предприятий и местных громад. Разработаны и предложены принципы стимулирующей роли контрактного подхода, которые рассматриваются

как основа построения механизмов предотвращения оппортунизма в отношениях между основными участниками отношений в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: аграрный сектор, управление, контрактный подход, эффективность, оппортунизм, сельскохозяйственное предприятие, регулирование, местная громада.

ANNOTATION

Semtsov V.M. The contract regulation of agricultural enterprises and local communities development – Manuscript.

Thesis for a Candidate's degree in economics in speciality 08.00.04 – economics and management of enterprises (according to the types of economic activities). – Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, 2011.

Thesis is devoted to the development of theoretical and methodical approaches to using the contract approach in economics, in particular in the system of regulation of social-economic relations between agricultural enterprises and local communities.

Complex system theoretically applied research of contract role in economics is made in the thesis. The essence, problems and potential usage of contract approach in economics are determined there. The role of contract approach of the regulation system in agrarian sector in economy of Ukraine is shown on the concrete examples.

The necessity of contract approach introduction for the providing of effective and stable social-economic development of agricultural enterprises and local communities is grounded. The principles of contract approach stimulation are worked out and proposed by the author as basis for prevention of opportunism between the main participants in agrarian sector of economy.

Key words: agrarian sector, management, contract approach, efficiency, opportunism, agricultural enterprise, regulation, local community.